

Mikhail Gnesin Project

Hulde aan een ten onrechte vergeten componist uit Rusland

	Sovali	sopraan
Michel Marang of Perry Robinson		klarinet
Grigory Sedukh		viol / piccolo/viool
Alexander Oratovski		violoncello
Paul Prenen of Simon Nabatov		piano
Michael Vatcher		percussie

programma

A Nigun fun Schajke-Pfaifer voor cello, piano (1912) (1:55)

Lied van een dolende ridder, ter nagedachtenis van Süßkind von Trimberg- de Joodse Minnezanger uit de 13e eeuw, voor cello en piano, op. 34 (1921) (2:10)

Joodse Liederen, op. 37 (1923-26), bewerking voor zang en ensemble door Alexander Oratovski
Haar zachte hand (Zalmen Shneur) (3:30)
Lied van Mariamne (vocalise) voor de tragedie "Herodes en Mariamne" van Hebbel (2:20)
Uit het "Hooglied" (1:23)
De vijand staat voor de poorten) (O. Schwartzman) (1:30)

Sonate in G-Majeur, op. 43 voor viool en piano (1928) (8')

Drie melodiën voor klarinet, viool, cello, piano, op. 60 (1942)
Liedje van Dzjerjèn, gebaseerd op een Turkmeense melodie (1:08)
Oekraïense dans (0:38)
Lyrisch intermezzo (1:42)

- pauze -

Muziek bij "Het verhaal van rode Mottele" van Josef Utkin voor zang en piano, op. 44 (1926-1929)
Introductie (0:47)
Lied over rode Mottele (1:35)
Wie het aangaat en wie niet (2:15)
Op de markt (1:30)
In de queue (2:58)
De klok (lied over lopende zaken) (0: 41)
In de synagoge (2:48)
Begrafenislied (4:57)
Wat is het antwoord (Nadenken over het leven) (3:45)

"Joods orkest op het bal van de burgemeester" (groteske) - muziek voor de uitvoering van Gogol's "Revisor" in V.E. Meyerhold's theater), op. 41 (1926), bewerking voor ensemble door Alexander Oratovski

- I. Félicitation (4:55)**
- II. Quadrille**
 - Polka (1:18)**
 - Romance (3:25)**
 - Valse (1:25)**
 - Gavotte (1:05)**
 - Petits (1:03)**
 - Galop (2:54)**

N.B. van dit programma bestaan twee versies - afhankelijk van de musici die meespelen: één geheel klassieke; en één met improvisaties over thema's van Gnesin.

wijzigingen voorbehouden

Toelichting

In onze wereld met haar geavanceerde communicatie netwerken zou men denken dat alles wel zo'n beetje bekend is en dat de verrassing van het onbekende zo langzamerhand verdwenen is. En dan blijkt er toch weer ergens een vergeten uithoek te bestaan. Wie heeft wel eens een lied, een cellosonate, of een orkestwerk gehoord van Mikhail Fabianovich Gnesin (1883-1957)? De naam van deze componist komt nauwelijks of niet voor op programmaboekjes in concertzalen, radiuitzendingen, of CD's. De naam is tot op heden verbonden aan een beroemd muziekpedagogisch instituut in Moskou. De man, die bij de naam hoort werd in de Sovjet-Unie vooral bekend als erudiet compositieleraar en stierf als een geëerd sovjet componist, maar de Joodse componist Gnesin is men vergeten.

Mikhail Gnesin maakte deel uit van het in 1908 opgerichte Petersburgs *Genootschap voor Joodse Volksmuziek*. Deze componistengroep zette zich in voor de schepping van een Joodse klassieke muziekstijl. De groep werd aangevoerd door de muziekcriticus, componist, uitgever Joel Engel (1862-1927) en bestond behalve Gnesin onder meer uit Joseph Achron (1886-1943), Alexander Krein (1883-1951), Mosje Milner (1886-1952), Solomon Rosowsky (1878-1962), Lazare Saminsky (1882-1959), Ephraïm Skliar (1871-?), en Alexander Weprik (1899-1958). Zij deden onderzoek naar Joodse traditionele muziek, publiceerden muziekpartituren en verhandelingen over Joodse muziek, organiseerden muzikale evenementen, riepen een tijdschrift in het leven, richtten een bibliotheek op, en openden afdelingen in andere steden. De beweging ontstond mede onder invloed van de nationalistische tendenzen, welke zich in die tijd manifesteerden en die in vrijwel alle Europese landen een hernieuwde belangstelling opwekten voor tradionele muziekstijlen. De bakermat voor het genootschap in Petersburg was Rimsky-Korsakov's compositieklas aan het conservatorium, waar een aantal van de betrokkenen studeerden en waar zij aangemoedigd werden om hun Joodse muzikale erfgoed te exploreren.

Gnesin, een favoriete leerling van Rimsky-Korsakov, maakte als jeugdig componist een briljante start met een aantal originele werken, o.a. zijn orkestwerk *Vrubel*, waarmee hij de Glinkaprijs won. Hij vond zijn draai als componist echter pas goed in de sfeer van de Joodse muziek. Gnesin schreef zelf "facetten van Joodse muziek spraken zodanig tot mijn muzikale gevoel en verbeelding, dat die facetten zelfs in mijn werk verschenen, als ik niet de opdracht had om naar een Joodse stijl te zoeken". (gecit. in Braun, J., *Jews in Soviet Music*, in: Miller, J., ed., *Jews in Soviet Culture*, p.69). Gnesin's eerste Joodse werk *A Nigun fun Shajke-Pfaifer* werd in 1914 gepubliceerd door het *Genootschap voor Joodse Volksmuziek*. Daarna volgde er een productie van vele composities met Joodse thematiek, omvattende zowel bewerkingen van traditioneel materiaal als originele werken - van kleine vormen als lied en kamermuziek tot grote vormen als symfonie, koorwerk en opera. Deze geïnspireerde tijd duurde voort tot dat de machtsovername van Stalin definitief een einde maakte aan de opbloei van Joodse muziek in Rusland. Geboycot door Stalin's cultuurpolitiek, weggeschreven uit de geschiedenis, vergeten door de wereld, vergeelden de partituren - net zoals die van zijn lotgenoten - in archieven en werd de herinnering aan deze muziek alleen bewaard door een kleine groep ingewijden. "Veel, te veel componisten en werken (M. Gnesin e.a.) wachten nog geduldig op de ontmoeting met hun toehoorders. Het is te hopen dat dit wachten niet tevergeefs is" schrijft componist / musicoloog Abraham Jusfin (A. Jusfin, *Unterdrückung und Verfolgung im Nach-Stalinismus*, in: J. Braun, ed., *Verfemte Musik*, p.187)

Was het toeval? Wie weet? Deze muziek is op onze weg gekomen. Ik sprak in New York met de zangeres Mascha Benya, een specialist in Joods repertoire. Zij liet me een aantal liederen zien van Gnesin *cum suis*. Ik vond de muziek interessant en begreep onmiddellijk, dat hier een eervolle en dankbare taak lag. Zowel uit artistiek, muziekhistorisch, als politiek oogpunt gezien, verdient het creatieve werk van Gnesin en en zijn vrienden erkenning. Wij hebben de mooiste werken uitgezocht.

Sofie van Lier
Amsterdam, september 2001

Literatuurlijst

- Braun, Joachim, *Jews in Soviet Music*, in: Miller, Jack, ed., *Jews in Soviet Culture*, New Brunswick, London, Transaction Books, 1984
- Braun, Joachim; Hoffmann, Heidi Tamar; Karbusicki, Vladimir, ed., *Verfemte Musik, Komponisten in den Diktaturen unseres Jahrhunderts*, Frankfurt am Main, Peter Lang GmbH, 1995
- Ewen, David, *Hebrew Music*, New York, Bloch Publishing Company, 1931
- Gojowy, Detlef, *Neue sovjetische Musik der 20er Jahre*, Regensburg, Laaber-Verlag, 1980
- Gradenwitz, Peter, *The Music of Israel*, New York, Norton Publishing Co., 1949
- Heskes, Irene, *Passport to Jewish Music*, Westport, CT, Greenwood Press
- Lemaire, Frans C., *La musique du XXe siècle en Russie et dans les anciennes Républiques soviétiques*, Editions Fayard, 1994
- Moisenko, Rena, *Twenty Soviet Composers*, London, Workers' Music Association, 1942
- Sabaneyeff, Leonid, *Modern Russian Composers*, New York, International Publishers, Inc., 1927 (Da Capo Press, 1975)
- Sabaneyeff, Leonid, *Die nationale jüdische Schule in der Musik*, Wien, Universal Edition, 1927
- Sitsky, Larry, *Music of the Repressed Russian Avant-Garde, 1900-1929*, Westport CT, Greenwood Press, 1994
- Weisser, Albert, *The Modern Renaissance of Jewish Music*, New York, Bloch Publishing Co. Inc., 1954

